

Nr. 5-6

Väliseestlaste ajakiri

1975

Suguvennad kauges Kaukaasias

Mie Tee veergudel on kirjutatud palju väliseestlastest. Eriti Läänemaailmas elanuist ja elavaist. Neid on aga olnud kõige rohkem idas, Venemaal. Juba tsaaride ajal, kümneid ja kümneid tuhandeid. Neid jäi seal kommunistide haardesse, kuna oldi raske ja hoolsa tööga loodud uued kodud, millede kohta arvati, et "minu kodu on minu kindlus"! Ei osatud ette kujutada, et inimesele tema t ö ö k u s ja h o o l s u s s a a b s ü ü t e o k s ! Ometi oli see vene kommunistliku türannia võimulepääsu järele nii. Kui palju kümneid tuhandeid eestlasi on ülekohtuselt hävinud Vene orjalaagreis ja Tsheka-NKVD-MVD, nüüdse KGB keldreis ja vangikongides, ei saada praegu kindlaks teha. Igatahes suurem protsent kui on olnud paljude, paljude teiste rahvaste ülekohtu läbi kantud kaotused.

N. Venemaal hukatuist puuduvad esialgu nimestikud. Veel vähem on jäänud jälgi seal tsaaride ajal elanuist. Mõnda andmestikust aegajalt siiski avastub. Nagu seekordki.

On huvitav märkida, et eestlastel on millegipärast olnud sidemeid Venemaal kauges Kaukaasiaga. Nüüdsel raskel kommunistliku türannia päevil on neil huvitavalt sidemeid tekkinud Armeeniaga. Üle maade ja vete! Nii selgub Vene andmestikust.

Omal ajal elas Kaukaasia piirkonnas, Tiflisis, nüüdse nimega Tbilisis, Eestis tuntud koolimees jja haridustegelane Tallinnast, keemik Otto Joh. Kiesel, kes pääses läände ja lahkus meilt jäävalt, elades Ühendriikides, Minneapolises. Tema poeg, dr. Ilmar Kiesel, elab ja töötab tuntud röntgenoloogina Portlandis, Oregonis. Tütar perega elab Göteborgis, Rootsis.

Otto Joh. Kieseli oli elutee viinud Tiflisi, kus ta elas pikemat aega, lahkudes sealt 1918. a. suvel ja jõudes koos abikaasa Alma, kes oli sündinudki Tiflisis, samuti nagu poeg Ilmar ja tütar Leida, samal aastal Eestisse, kus siis valitses saksa okupatsioon.

Otto Joh. Kiesel elas Tifliis Oginskajal nr. 19. mitte kaugel samal tänaval asunud eestlasest apteeker Semmeli apteegist. O. J. Kiesel temale omase suure huvi ja eestlaslikkusega hakkas koguma andmeid selles kodumaalt, Eestist, nii kauges linnas elanud ja elavaist eestlastest, ja ka neist kes sealt läbi sõitnud lühema peatamise järele. "Meie Teel" on kasutada neist andmeist mõnda, hea juhuse tõttu säilinuna.

Selgub, et seal on kunagi elanud meie vanema põlve, ärkamisaegne kirjanik, Eduard Bornhöhe-Brunberg, kelle poeg, kauaaegsete väliseestlaste peres tuntud seltsitegelane, ins. Walter Brunberg praegu puhkepalgalisena elab Maine osariigis. Tiflisis on elanud vanal ajal eestlasest haridustegelane Retzold, kellel oli Tiflisis kord isegi oma eraprogrammaasium. Pärast elanud Retzold Siberis. Mis temast

hiljem sai, selle kohta pole andmeid. J. O. Kiesel kohtus Tiflisis Retzoldiga, kui ta seda linna külastanud Siberis elavana.

Tuntud, isegi võiks ütelda, et kuulus maaliya Maibach elas ka Tiflisis. Ta surigi seal ja on maetud Tiflisi luteriusu kalmistule. Vaevalt see kalmistu veel püsib, kuna vene kommunistid hävitasid need kiriklikud paigad, eriti luteriusulistele kuulunud.

Tiflisis oli elanud ka eestlane Mei-Meier, kes töötanud Kaukaasia asevalitseja, suurvürsti perekonnas õpetajana. Hiljem olnud ta õpetajaks kadettide korpuses. Ka tema on maetud Tiflisis. Tiflisi observatooriumi direktoriks oli tallinlane, eestlasest astronoom Assafrei. Ta kuulus muide ka Tiflisi Eesti Seltsi liikmeskonda. Eestlane oli ka Tallinna mees kindral Bergmann, kes oli sel ajal Kaukaasia sõjaringkonna ülemaks. O. J. Kieselil on olnud kindraliga ka kokkusaamisi. Tiflisis töötas linnahaigla direktorina eestlane dr. Rosenthal. Ta oli saabunud Kaukaasiasse Türgi-Vene sõja ajal ja jäänudki elama Tiflisi. Tiflisi kohtupalatis oli sekretäriks Eug. Madisoo, kes hiljem töötas Eestis Riigikogus vastutaval kohal, olles seejärele ametis siseministeeriumis. Linna kõige suurema apteegi omanikuks oli eestlane Ottan. Linnas töötas veel teisi eesti apteekreid-eestlasi. Kord elas seal ka E. V. sõjaväe pärastine ülemjuhataja kindral Johan Laidoner, teenides Tiflisis pärast sõjakooli lõpetamist ühes Vene väeosas.

Tiflisis oli ka junkrutekool, ohvitseride kool, kus õppis mitmeid eestlasi. Sealsete ohvitseride hulgas oli ka eestlasest kindral Pukk, keda O. J. Kiesel isiklikult tundis. Mitmeid neil aegadel sealseis vene väeosades ohvitseridena teeninud eestlasi langes I maailmasõjas vene vägede koosseisus.

Sõja ja revolutsiooni ajal käinud Tiflisis läbi mitmeid eestlasi, nende hulgas ka pärastine saadik Karl Robert Pusta, kes sellest kirjutab raamatus "Kehra metsast maailma" (Stockholm, EMP, 1960) leheküljel 189 meenutades seal ka O. J. Kieselit, kelle juures ta peatunud koos abikaasa Ulrike ja tütre Ainoga. Tiflisis elas mõnda aega ka omaaegne maadlussportlane ja Lurichi võistlusretkete kaaslane Johannes Nõmm, kes suri New Yorgis.

Tiflisis tegutsenud hiljem Tiflisi Eesti Sõdurite Komitee, mille juhatuses olnud Otto J. Kiesel ja leitnant Jung, kelle õige nimi oli David Juht ja kes hiljem langes revolutsiooni keerises Ukrainas. O. J. Kiesel märkis omal ajal, et ta oli andnud Tiflisis K. R. Pustale "nii kange tunnistuse", et Pusta perekonnaga sellega pääses läbi punaste liini kuni Eestini. Neid, kes niisuguste paberitega pääsesid, olnud õige mitmeid. O. J. Kiesel perega tuli Tiflisis ära üle Mustamere, Ukraina ja Riia.

Ka kuulus eestlasest maadleja Georg Lurich oli kord Tiflisis ja puutus seal kokku O. J. Kieseliga. Ta maadles Tiflisis Nikitini tsirkuses, selleaegsel Golovinski prospektil. O. J. Kiesel jälginud tema igat esinemist ja olnud kohal ka siis, kui Tiflisi Dragunite polgu daamid maailmakuulsale sportlasele üle andsid ilusa, laia hõbevöö. See rööviti temalt hiljem Tallinnas äri vaateaknalt arvatavasti vene politsei enda poolt, kus see väljas oli maadlus-

võistluste ajal ühes teiste Lurichile kuulunud mälestusmärkidega. Muuseas võib märkida, et selle Dragunite polgu ülemaks oli soomlane Björkvist, kes isegi viletsalt kõneles vene keelt. Hiljem, kommuude võimuhaaramise järele, elas ta Austraalias.

Lurich oli ka Tiflisis väga edukas, meenutavad O. J. Kieseli poolt antud andmed. Temale oldi isegi väga kade. Nii juhtus, et kohapealsed kadestajad kutsusid tema vastu maadlem ühe hiiglase-mägestikumehe, kelle nimi oli Kara Mustafa. See hiiglane olnud nii pikk, et tema väljasirutatud käte alt võinud G. Lurich vabalt läbi käia. Mehel polnud seljas maadlustrikood, ta esinenud oma vammuses, isegi "papaha" (vene karusnahkne müts) olnud peas. See hiiglane tõstnud Lurichi õlgadest hoides õhku. Lurich rabelenud aga kohe lahti ja libistanud end hiiglase harakil jalgade vahelt läbi, tema seljataha, kus ta osava võttega tõmmanud Kara Mustafa pikali — ja otse õlgadele. Vhekohtunikud tunnistasid Lurichi võitjaks. Maadlus, kui seda nii nimetada, kestnud vaid kolmveerand minutit. Tsirkuses läinud lahti päris austamistorm.

Lurich läinud lava taha ja tulnud sealt uuesti välja, käes 500 rubla, tol ajal väga suur rahasumma, ja ulatanud selle vahekohtuniku kätte. Teatati, et Lurich on valmis uuesti Kara Mustafaga maadlema. Kui ta kaotab saab Mustafa need 500 rubla endale. Hiiglane raputanud vaid pead ja vehkinud kätega, keeldudes uuesti maadlemisest.

Tiflisis viibides haigestunud G. Lurich ja teda opereerinud dr. Rosenthal. Lurichil olnud Tiflisis kaasas ka üks eestlasest masseerija, kelle nime O. J. Kiesel enam ei mäletanud. O. J. Kieselil olnud paguluseski kaasas tol ajal Tiflisis ilmunud lehe, "Tiflijskij Listok'i" lõiked Lurichist kirjutatuga, millised O. J. Kiesel andnud kasutamiseks Rootsis Reino Sepale, kes meie kunagistest võimumeestest pärast seda Rootsis ka kirjutas. O. J. Kiesel märkis, et ta Lurichit hiljem enam pole kohanud.

REPOTER